

Recenzja: Dominik Chechelski, *Cyzeron i Jana Pawła II myślenie o starości*, seria: Horyzonty dogmatu, Kraków: wyd. Scriptum 2017, ss. 221.

Książka Dominika Chechelskiego jest pierwszym, całościowym ujęciem tematyki starości, jaką podejmują w swoich listach Cyzeron w „Cato Maior de senectute” i Jan Paweł II w „Liście do osób w podeszłym wieku”. We wstępie do monografii można wyróżnić cztery części tematyczne. W pierwszej autor przedstawia problematykę starości jako zjawisko nasilające się w krajach europejskich, zwłaszcza w ostatnich dziesięcioleciach. Przedstawia motywy podjęcia tematyki gerontologicznej w listach Cyzerona i Jana Pawła II oraz cele, jakie sobie stawia w monografii. W drugiej części wstępu prezentuje stan aktualnych badań nad tematyką starości w nauczaniu Kościoła i jej korelacją z myślą antyczną, zwłaszcza cyzeronską. W kolejnej części przedstawia metody badawcze i źródła i w ostatniej trójdzielną strukturę książki.

W pierwszej części wstępu do monografii Chechelski przedstawia przyczyny zjawiska demograficznego, jakim jest starzenie się populacji w krajach europejskich i jakie stawia ono wyzwania współczesności. Chodzi tu o takie czynniki jak: zmniejszona liczba narodzin, czy znaczny postęp w naukach medycznych, które przyczyniają się do wydłużenia lat życia i zwiększenia ilości ludzi starszych. Zjawisko to rodzi liczne problemy związane z obniżeniem wartości i godności starszych osób, zapewnienia im właściwego miejsca w danym społeczeństwie i związanych z tym nie rzadkich uprzedzeń i dyskryminacji ze względu na podeszły wiek. Różne społeczności próbują na gruncie prawnym przeciwdziałać tym zjawiskom, zapewniając starzejącym się osobom należne im prawa i zaspokajając ich potrzeby. Równie ważna jest zmiana mentalna i kulturowa poczynszy od całych społeczeństw na jednostkach kończąc. Przyczyniają się ku temu liczne organizacje międzynarodowe, m. in. Organizacja Narodów Zjednoczonych, która rok 1999 ogłosiła Międzynarodowym rokiem Seniora, czy też kościelne, jak Papieska Rada do spraw Świeckich, publikując dokument „Godność i posłannictwo ludzi starszych w Kościele i w świecie (1999 r.)” czy też „List do osób w podeszłym wieku” papieża Jana Pawła II (1999 r.).

W tym ostatnim dokumencie, który jest formą osobistego dialogu papieża z ludźmi jego pokolenia na temat starości, autor sięga do źródeł biblijnych i grecko - rzymskich pisarzy przedchrześcijańskich: Fokilidesa, Owidiusza, Wergiliusza, a przede wszystkich do Cyzerona, który w liście „Cato Maior de senectute” podejmuje refleksję na temat starości, roli ludzi starszych

w społeczeństwie i pokoleniowego przekazu wartości. Te dwa listy, Cyclerona i Jana Pawła II stają się w książce Chechelskiego przedmiotem dogłębnej analizy. Celem, jaki sobie autor stawia jest udzielenie odpowiedzi, na ile myśl starożytnego filozofa, pisarza i adwokata, dotycząca starości zainspirowała Jana Pawła II. Chodzi więc o wykazanie wpływu i roli listu Cyclerona w liście papieskim, skierowanym do osób starszych, a tym samym o pokazanie różnic i punktów wspólnych, zachodzących pomiędzy pogańską kulturą a chrześcijańską XXI wieku, Porównanie podobnych do siebie w treści dokumentów, które dzieli od siebie ponad dwa tysiące lat stanowi „novum” w literaturze przedmiotu.

W części drugiej wstępu Chechelski prezentuje aktualny stan badań w polskiej literaturze przedmiotu. Pośród autorów, zajmujących się współzależnością myśli Cyclerona i Jana Pawła II, wymienia Henryka Kowalskiego, czy Romana Andrzejewskiego, których badania nie objęły jednak całościowego potraktowania problemu. Badaczami tematu są również między innymi: Antoni Trojnar, Tomasz Ożóg, Henryk Kowalski, Waław Gubała, czy też Norbert Piwała. Jednak każdy z nich koncentruje się nad problematyką starości, bądź to u Cyclerona, bądź u Jana Pawła II z pominięciem współzależności. Pośród badaczy, zajmujących się myślą Cyclerona Chechelski wymienia Kazimierza Kumanieckiego, Janusza Justyńskiego, Jana Wikarjaka, czy też Anthonego Everitt’a. Ich jednak badania idą w kierunku analizy dzieł Arpinaty pod kątem literackim, zagadnień politycznych, filologicznych, czy biograficznych.

W trzeciej części wstępu autor prezentuje synchroniczną metodę badawczą, jakiej poddał oba dokumenty. Metoda ta obejmuje badanie źródeł, aspektów literackich utworów (określenie gatunku literackiego oraz specyfiki języka) a także badanie struktury i treści obu listów. Chechelski poddaje analizie dwa dokumenty źródłowe, są to: „List do osób w podeszłym wieku” Jana Pawła II, napisany przez papieża w języku polskim, oraz „Cato Maior de senectute” Marka Tulusza Cyclerona w przekładzie Zofii Cierniakowej.

Ostatnia część wstępu książki Chechelskiego prezentuje strukturę monografii. Całość rozpoczyna wstęp, nakreślający problematykę oraz cele, jakie autor zamierza wykazać w trakcie podjętej przez siebie analizy listów Cyclerona i Jana Pawła II. Wstęp zawiera również aktualny stan badań naukowych poruszonej tematyki, podjęte metody badawcze oraz źródła. Treść książki zamknięta jest w trzech rozdziałach, podzielonych na punkty i podpunkty. Każdy rozdział zakończony jest podsumowaniem jego treści. Koniec wieńczy zakończenie, bibliografia i resumé w języku angielskim.

W rozdziale pierwszym autor poddaje analizie źródła, do których sięgali Ciceron i Jan Paweł II. Inspiracją w podjęciu tematyki starości stały się dla Arpinaty postaci, pełniące funkcje publiczne, jak politycy, czy wodzowie. Dla papieża natomiast takim źródłem jest przede wszystkim Biblia, chociaż sięga również do autorów starożytnych. Odmienność i różnorodność źródeł prowadzi obu autorów do wspólnych wniosków, a siła starożytnych autorytetów wzmacnia papieski głos i ubogaca chrześcijańską wizję człowieka. W rozdziale drugim Chechelski poddaje analizie literackiej listy obu autorów. Analiza ta, oparta na własnych doświadczeniach, dotyczących podeszłego wieku, zarówno Cicerona, jak i Jana Pawła II, dodaje wiarygodności treści obu autorów. Pomimo prozatorskiego charakteru listów znaleźć można elementy poetyckie, które wzmacniają argumentację, odnoszącą się do tematyki starości. Analiza literacka dostarcza ponadto wielu podobieństw pomiędzy cycerońskim dialogiem a papieskim listem. Dotyczą one nie tylko użytych środków artystycznego wyrazu, ale także odwołania się do przeszłości obu autorów, naznaczonej osobistymi przeżyciami. Podobieństwo tkwi również w zastosowanej, przez obu autorów, metodzie, odwołującej się do autorytetów, uwiarygadniających, poruszane przez Arpinatę i papieża, tezy. Trzeci rozdział prezentuje aspekt strukturalny i treściowy cycerońskiego dialogu i papieskiego listu. Pod względem budowy oba utwory wykazują podobieństwa w zakresie wstępu, podziału na tematyczne części oraz na charakterystyczne dla obu dzieł życzeniowe zakończenie. W sferze treściowej natomiast, zarówno Ciceron, jak i Jan Paweł II podejmują podobną refleksję, dotyczącą pokoleniowego dialogu pomiędzy osobami starszymi a młodzieżą, przekazem wartości i doświadczeń. Obecna jest również u obu autorów tematyka nieśmiertelności.

Całość opatrzona jest przypisami i podsumowaniem. Na uwagę zasługuje zakończenie, szczegółowo reasumujące treść monografii, odnoszące się do każdego analizowanego wcześniej rozdziału i podrozdziału. Książka bogato opatrzona bibliografią, podzieloną na: źródła, dokumenty Magisterium Kościoła, pozycje dotyczące literatury przedmiotu, literatury pomocniczej oraz odnośników do pozycji internetowych. Książkę zamyka angielskojęzyczne podsumowanie.

Monografia Dominika Chechelskiego jest pierwszą tego rodzaju pracą, która w sposób całościowy porusza problematykę starości w „Cato Maior de senectute” Cicerona i „Listu do osób w podeszłym wieku” papieża Jana Pawła II. Spina i łączy w sobie antyczny sposób myślenia o wieku dojrzałym z chrześcijańską wizją człowieka u kresu jego życia. Książka, pomimo jej

walorów naukowych, napisana jest stylem prostym i zrozumiałym. Na uwagę zasługują dość obszerne wyjaśnienia poruszanych kwestii, które autor zamieszcza w przypisach, a nade wszystko doskonałe podsumowania rozdziałów i podsumowujące całość książki zakończenie. Gdziekolwiek da się zauważyć drobne braki interpunkcyjne, które w żaden sposób nie wpływają na treść analizy. Całość zamyka estetyczna okładka książki, choć sklejenie grzbietowe, mające tendencje do rozklejania kartek, utrudnia jej lekturę.

Niewątpliwie monografia Dominika Chechelskiego stanowi ważny wkład naukowy w dyskusję nad starzejącym się społeczeństwem Europy, stanowiąc kulturowy pomost, łączący w sobie dorobek myśli antycznej z chrześcijańską wizją człowieka.

ks. Dariusz Piasecki

(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)